

## Час дзеясловаў

**185.** Разгледзьце малюнкi. Прачытайце сказы. Якія сказы падыходзяць да кожнага малюнка?



1. Мама і Даша **пяклі** торт. Яны ўпрыгожылі торт рознымі ягадамі.
2. Мама і Даша **пякуць** торт.
3. Мама і Даша **будуць пячы́** торт. Яны ўпрыгожаць торт рознымі ягадамі.

У якіх сказах гаворыцца пра падзеі, якія адбываюцца зараз? Адбываліся раней? Адбудуцца пазней?

Выпішыце са сказаў дзеясловы. Вусна пастаўце да іх пытанні. Якія з дзеясловаў абазначаюць дзеянні, што адбываюцца зараз? Адбываліся раней? Адбудуцца пазней?

Дзеясловы могуць перадаваць **час дзеяння** — цяперашні, прошлы і будучы. Дзеясловы ў форме **цяперашняга часу** абазначаюць дзеянне, якое адбываецца зараз. Дзеясловы ў форме **прошлага часу** абазначаюць дзеянне, якое адбывалася раней. Дзеясловы ў форме **будучага часу** абазначаюць дзеянне, якое адбудзецца пазней.

**186.** Разгледзьце табліцы.

Прошлы час	Цяперашні час
што рабіў? <i>чытаў</i>	што робіць? <i>чытае</i>
што зрабіў? <i>прачытаў</i>	што робяць? <i>чытаюць</i>

Будучы час
што будзе рабіць? <i>будзе чытаць</i>
што зробіць? <i>прачытае</i>
што будуць рабіць? <i>будуць чытаць</i>
што зробіць? <i>прачытаюць</i>

На якія пытанні адказваюць дзеясловы цяперашняга часу? Прошлага часу? Будучага часу?

**187.** Змяніце дзеясловы па пытаннях. Вызначце іх час.

*што рабіў?* — *што робіць?* — *што будзе рабіць?*  
*віншаваў (пр. ч.)* — *віншуе (цяп. ч.)* — *будзе*  
*віншаваць (буд. ч.)*

*спяваў* — ... — ...

*сустракаў* — ... — ...

*гаварыў* — ... — ...

*што зрабіў? — што зробіць?*  
*паслухаў (пр. ч.) — паслухае (буд. ч.)*  
*паказаў — ...*  
*адчыніў — ...*

**188.** Прачытайце тэкст. Знайдзіце дзеясловы. Вусна пастаўце да іх пытанні. У форме якога часу ўжыты ўсе дзеясловы ў тэксце?

Усе чакалі ў госці бабулю. Ірынка з мамай гатавалі святочны абед. Андрэйка з татам прыбіралі ў кватэры. Падарунак для бабулі з вечара стаяў на стале.

Пастаўце ўсе дзеясловы ў форму цяперашняга часу. Запішыце тэкст, які ў вас атрымаўся.

**Рм** Раскажыце, як у вашай сям'і сустракаюць гасцей.

**189.** Прачытайце каламбур. Спішыце. Знайдзіце ў сказе дзеясловы, вызначце іх час.

Зацікавіўся Цімошка: мушка лётае ці мошка?  
(У. Мазго.)

**A** **каламбур** — ужыванне ў адным сказе падобных па гучанні слоў і спалучэнняў, якое выклікае ўсмешку

Якія словы ў сказе дапамаглі стварыць каламбур?



**190.** Прачытайце верш. Якая пара года апісана ў ім? Па чым вы здагадаліся?

### Коцікі

Коцікі спалі  
ў цесных каморках.  
Ды ручаінкі  
звіняць на пагорках.  
Коцікі селі  
на кусцік вярбовы,  
грэюць на сонцы  
жоўтыя бровы.

*Д. Бічэль.*



Спішыце. Знайдзіце дзеясловы, вусна пастаўце да іх пытанні. Вызначце час дзеясловаў.

❖ Разбярыце па саставе выдзеленае слова.



**191.** Прачытайце тэкст, вызначце яго тэму. Чым прываблівае птушак сцяжынка ў жыце?

### Сцяжынка ў жыце

Жыта ўжо ўвабралася ў сілу. З каласкоў сыпаўся жоўты пылок. Хутка збажына будзе налівацца.

На сцяжынцы ў жыце збірае сніданак заранка. Побач скача дрозд. Нават івалга з бярозавага гаю прыляцела сюды. Чаму сцэжка так прываблівае птушак?

Усё вельмі проста. Сцяжынку сонца награвает. Мошкі сюды выпаўзаюць да цяпла. Вось і ляцяць лясныя птушкі на сцяжынку ў жыце. (Паводле Я. Галубовіча.)

**A** увабрáлася ў сі́лу — падрасло, закаласілася  
збажына́ наліва́ецца — выпявае  
прыва́блівае — вабіць (рус. приманивает)

Вусна пастаўце пытанні да дзеясловаў з тэксту, выпішыце іх у тры слупкі.

дзеясловы  
пр. ч.  
...

дзеясловы  
цяп. ч.  
...

дзеясловы  
буд. ч.  
...

**192.** Прачытайце. З кім параўноўваецца перапёлка ў вершы? Чаму?



Нібы жнё́йка, перапёлка  
ў поле **вы́бегла** на зóлку.  
Як сярпо́м, крылом махае —  
збажыну жаць запрашае.

А. Зэкаў.

**A** жнё́йка — жня́я, жанчына, якая жне жыта  
сярпом  
зóлак — пачатак світаньня  
серп — ручная прылада для жніва ў выглядзе  
паўкруглага нажа

Спішыце. Вызначце час выдзеленых дзеясловаў.  
Вусна пастаўце да іх пытанні.

**193.** Прачытайце словы. У слупку справа пазнаём-цеся з прыметай, па якой трэба выбраць дзеясловы ў кожнай групе.

1. Бачыла, гучаў, любіць, ляцелі.
2. Чытае, рыхтуем, зробім, выступаюць.
3. Будзе расці, вырасце, расцвіце, расцвіў.

пр. ч.  
цяп. ч.  
буд. ч.

Сфармулюйце заданне да практыкавання і выканайце яго пісьмова.

**194.** Прачытайце загадку. Якое слова-адгадка «схавалася» за хмаркай? Вусна падбярыце да яго аднакаранёвыя словы.

Нехта ціха, мякка ходзіць,  
нехта зноў павейкі зводзіць.  
Сон чароўны прынясе.  
Як яе завуць усе?

*У. Мацвеенка.*



Спішыце. Вусна пастаўце пытанні да дзеясловаў. Вызначце іх час, лік.



**195.** Прачытайце. У форме якога часу ўжыты ўсе дзеясловы ў тэксце?

Ціха шумяць сосны. Са зламанай галінкі бярозы сцякаюць на зямлю чыстыя кропелькі.

Часцей стукае ў кару дрэва дзяцел. Спяваюць сініцы. У мурашніку **со(н/нн)ыя** мурашкі варушаць вусікамі. (*Паводле М. Даніленкі.*)

Пастаўце ўсе дзеясловы ў форму прошлага часу. Запішыце тэкст, які ў вас атрымаўся. Вызначце лік дзеясловаў.

❖ Разбярыце па саставе выдзеленае слова. Растворыце яго правапіс.

### Змяненне дзеясловаў прошлага часу па родах

**196.** Дагаварыце дзеясловы прошлага часу ў сказах так, як патрабуе сэнс. У форме якога ліку ўжыты дзеясловы ў сказах?

(... ?)  
Заспява.. прыгожая птушка.

(... ?)  
Заспява.. галасісты салавей.

(... ?)  
Заспява.. маленькае дзіця.

Спішыце. Вызначце род назоўнікаў у сказах. Пастаўце пытанні ад назоўнікаў да дзеясловаў.

**?!**  Падумайце, чаму змяняецца дзеяслоў у сказах. Вусна змяніце лік назоўнікаў з адзіночнага на множны. Вымавіце сказы, якія атрымаліся. Як змяніўся канчатак дзеяслова?